

БОЛОВСРОЛЫН ТУХАЙ Ж.ДЬЮИГИЙН ПРАГМАТИСТ ҮЗЭЛ БА ОРЧИН ҮЕ

Г.Эрдэнэбаяр- МУИС-ийн ШУС-ийн Философи,
Шашин судлалын тэнхмийн багш, дэд профессор
Г.Уянга- МУИС-ийн Философи, Шашин судлалын тэнхмийн докторант,
ХААИС-ийн багш

Түлхүүр үг: боловсрол, рефлексив сэтгэлгээ, туршлага, ардчилал.

Товч утга: Өнөөдөр манай улсын хувьд боловсролд баримталж ирсэн үндсэн зарчим, боловсролтой хүний тухай төсөөлөл, сурган хүмүүжүүлэх суурь зарчмын тухай асуудлыг эргэн харах, боловсролыг ардчилах, тасралтгүй боловсролын тогтолцоог бий болгох, боловсролыг хүмүүнжүүлэх чиг шугамыг чухалчлах, өөрөөр хэлбэл, боловсролын үйл явцад өөрийнх нь жинхэнэ зүй тогтолын дагуу хандах хэрэгцээ шаардлага тавигдаж байна. Эдгээр нөхцөл байдлыг харгалзан бид өгүүлэлдээ Ж.Дьюигийн философи дахь боловсролын тухай прагматик үзэл нь орчин үеийн боловсролын онолын суурь болсон тухай авч үзлээ.

XXI зуун бол боловсролын зуун билээ. Профессор Р.Дарьхүүгийн хэлсэнээр, “Дэлхий даяар мэдлэгийн нийгэмд шилжээд, хувь хүний болон нийгмийн хөгжил оюун ухаанд түшиглэн хөгжиж байна. Иймээс хөгжингүй орнууд мэдлэгийг эрхэмлэж, боловсон хүчнээ мэргэжлээр нь сонгох бус, зөвхөн мэдлэг, оюуны чадамжийг гол шалгуур болгож байна”¹. 1998 онд боловсролын философийн асуудлаар дэлхийн философийн их хурал хуралдаж, хүнийг хүмүүжүүлэх, нийгмийн орчинг хүмүүнлэг болгох, иргэдийн амьдрах арга ухааныг илүү оюунлаг болгох асуудлыг боловсролын философийн үндсэн асуудлууд хэмээн үзсэн байна.

Орчин үеийн ертөнц бидэнд их ихээр л мэдээлэл өгөөд байгаа боловч утга төгс, оюунлаг мэдээлэл бага байна. Өнөө цаг үе маань боловсрох нөхцөлийг улам ихээр бүрдүүлж, бүх л бололцоог олгоод байгаа боловч боловсорсон хүн нь улам бүр л цөөрөөд байх юм. Ийм байдлыг засч залруулахад боловсролын тухай Ж.Дьюигийн үзэл баримтлал чухал ач холбогдолтой хэмээн үзэж байна.

Манай улсад боловсролын прагматист философийг хөгжүүлэх хэрэгцээ шаардлага ч өсөн нэмэгдэж байгаа юм. Энэ талаар Н.Бэгз хэлэхдээ: “XXI зууны эхэнд монгол хүний хөгжлийн орчин ихээхэн даяаршиж, монголын залуу үеийнхний хүмүүжил, боловсролын уламжлал, шинэчлэлийн асуудал нэлээд төвөгтэй байдалд орох төлөв ажиглагдаж байна. Монголчуудын ертөнцийг үзэх үзэл, үнэт зүйлсийн тогтолцоо ихээхэн өөрчлөгдөж, нийгмийн зарим давхаргынхны итгэл үнэмшилд улс орноо үгүйсгэх, гутранги үзэл давамгайлах байдал ч бий болж байна. Нөгөөтэйгүүр монголын хүний хөгжлийн үзүүлэлтүүд их доогуур байна. Даяаршлын хүчтэй нөлөө дангааршлыг нэхдэг зүй тогтлоор хүчирхэг хөршүүдтэй, хүн ам цөөтэй үндэстний хувьд монголчуудын хүмүүжил, боловсролын өөрийн гэсэн философи үндэс зайлшгүй чухал болж байна”² гэжээ.

Боловсрол бол их өргөн агуулгатай ойлголт юм. Тиймээс түүнийг олон талаас янз бүрээр тайлбарлаж иржээ. Боловсрол бол улс орны хөгжлийн ирээдүйг тодорхойлогч гол хүчин зүйл юм. Боловсрол бол хүний оршихуйн нэг чухал хэрэгцээ бөгөөд “түүхий” байгаа хүнийг “болгох” гэсэн үг. Боловсрол бол нийгэм соёлын үзэгдэл, хүнийг сурган

¹Р.Дарьхүү. Ж.Каламхас. 2014. Монгол дахь боловсролын философи – Монголын философичдын 6-р симпозиум. УБ., 2012 64 дэх тал

²Н.Бэгз нар. 2012. Боловсролын философи. УБ., 2012. 6 дахь тал

хүмүүжүүлэхэд чиглэсэн үйл явц юм. Боловсрол бол мэдлэгийг бүтээгч, түгээгч, дамжуулагч арга хэрэгсэл юм. Боловсрол нь иргэдэд амьдрах арга ухаан, мэдлэг чадвар, хандлагыг төлөвшүүлэх, тэднийг хөгжүүлэх, соёлжуулах, нийгэмшүүлэх үндсэн хэрэгцээг хангаж өгдөг институт юм.

Боловсролоос хүний эрүүл мэнд, соёл, хүмүүжил, оюун ухаан ихээхэн хамаарна. Боловсролын зорилго нь хүмүүст зөв хандлага, соёлыг эзэмшүүлэх, мэдлэг чадвар олгох явдал юм. Боловсролын мөн чанар бол хүнийг хөгжүүлэх, нийгмийг шинэчлэн сайжруулах арга хэрэгсэл болоход оршино.

Прагматизм нь XIX зууны сүүлээр АНУ-д бий болсон орчин үеийн философийн нэг чиглэл юм. Философич Ч.Пирс “Хүний үйлдлийн гол шинжийг тодорхойлоход түүнээс гарах “үр ашиг”-ийг чухалчилан үзэх хэрэгтэй гэсэн нь прагматизмын суурь үндэслэгээ болжээ.

Түүний үзлээр, “Юмсаас ямар ашиг гарган авч болохыг ойлгоно гэдэг тухайн юмыг өөрийг нь сайн ойлгоно гэсэн үг”³ юм. Профессор Ц.Гомбосүрэнгийн үзлээр, “Хүн-түүний үйл ажиллагаа-үйл ажиллагааны амжилт ба ашиг” гэдэг бясалгалын загвар Ч.Пирсийн философид нэвчимэл байдаг.⁴ Энэхүү үзэл санааг цааш хөгжүүлсэн хүн нь Уильям Джеймс бөгөөд “Философийн бүх үзлийг тусгай хүн, түүний хэрэгцээ сонирхолын үүднээс шийдвэрлэх ёстой” хэмээн үзсэн байдаг.

XX зуунд прагматизмыг хөгжүүлсэн хүн бол Ж.Дьюи юм. Түүний хөгжүүлсэн прагматизмыг Америк маягийн философи гэж нэрлэдэг ч дэлхийн олон улсад боловсролын тухай, ардчиллын тухай түүний үзэл санааг судлаж, хэрэгжүүлэх ажил өрнөж байна.

Түүний философи үзлүүдээс хамгийн их нэр хүнд авчирсан нь боловсролын философийн үзэл юм. Тэр өөрөө ч боловсролын салбарыг илүү сонирхон, өөрийн философийн төв болгон судласан байна. Энэ талаарх түүний үзлийн гол утга холбогдлын тухай Ж.Каламхас хэлэхдээ: “Ж.Дьюи боловсролын тогтолцоог бүхэлд нь өөрчлөхийг хүссэн байна. Боловсролын тогтолцоог өөрчилснөөр нийгмийн амьдрал ч өөрчлөгдөнө. Түүний үзлээр, боловсрол нь хоосон ярьдаг асуудал биш, харин бүтээлч, идэвхтэй үйл явц юм. Боловсролыг түгээх үндсэн суурь нь сургууль юм. Сургууль бол амьдралд бэлтгэх үйл ажиллагаа биш, харин амьдрал өөрөө юм”⁵ гэжээ.

1950-1960-аад оны үед боловсролын философи дахь прагматик үзэл шүүмжлэлд өртөж байсан ч Ж.Дьюигийн ачаар прагматизм XXI зууны үеийн боловсролын философийн гол загвар, чиг шугам болжээ.

Боловсролын философи нь бодит байдал дахь жинхэнэ асуудалт нөхцөлд нь эргэцүүлэл хийж, боловсролын ерөнхий үзэл баримтлал, чиг шугамыг тодорхойлох, түүнийг хэрэгжүүлэх хамгийн үр ашигтай арга замыг нээн илрүүлэх үүрэгтэй.

Ж.Дьюи нь “Ардчилал ба боловсрол” хэмээх боловсролын философийн талаарх анхны бүрэн хэмжээний бүтээл бичсэн юм. Түүнийг орчин үеийн боловсролын философийг үндэслэгч хэмээн нэрлэж болно.

Түүний үзлээр, “Сургууль нь залуу хүний идэвхтэй үйл ажиллагааг багасгаж, бусдын хийсэн нээлтүүдтэй ээлж дараалан танилцуулах ёсгүй. Сургуулийн гол үүрэг бол хэрэгтэй хэрэггүй олон хичээлээр цаг үрэхийг болиулж, харин сургалтыг ашигтай удирдан явуулахын тулд тусгайлан сонгож авсан практик үйл ажиллагаанд сурагчдыг өргөн хамруулах явдал юм”.

Өнөөүед туршлагын шинжлэх ухаан эрчимтэй хөгжиж, онолын хичээлийн

³Ц.Алтантуяа, Н.Энхцогт. 2011. “Философи дахь гайхамшигт 50 санаа” УБ., 104 дэх тал

⁴Ц.Гомбосүрэн. 2012Философи сурах бичиг УБ., 15 дахь тал

⁵Ж.Каламхас. 2013Сэтгэл зүйн талаарх Ж.Дьюигийн үзэл санаанаас – “Философи, шашин судлал” сэтгүүл. УБ., №15/391/ 100 дахь тал

давамгайлсан байдлыг сүрхий багасгаж байна. Энэ нь зөвхөн бие даасан үйл ажиллагааны дүнд л жинхэнээр танин мэдэж чаддаг гэдгийг харуулж байна. Хэрэв ямар нэг юмс үзэгдлийн учрыг олохыг хүсвэл янз бүрийн нөхцөлд түүнийг туршиж сурах хэрэгтэй юм. Дадлагын арга дээр үндэслэсэн ийм сургалт манай боловсролын тогтолцоонд нэвтрэх шаардлагатай байна.

Ж.Дьюигийн боловсруулсан боловсролын тухай философи үзэл бол ардчилсан нийгэмд хэрэгтэй ухаалаг иргэнийг бэлтгэх тулгуур зарчим, онол, арга зүй мөн. Түүний философийн гол ойлголтууд нь оюун ухаан, рефлексив сэтгэлгээ, мэдлэг, туршлага, үнэн, ардчиллын мөн чанар зэрэг юм.

Эдүгээ боловсрол танин мэдэхүйн парадигмээс хүмүүнлэгийн парадигмэд шилжиж байна. Ж.Дьюигийн тодорхойлсноор, “Боловсролын гол зорилт бол хүн нэг бүрийг нийгмийн өөрчлөлтөнд бэлтгэх явдал”⁶ бөгөөд боловсрол нь хүүхдэд гаднаас тулган нааж буй зүйл биш, харин хүүхдийн төрөлхөөс заяагдсан чадварын өсөлт хөгжилт юм. Боловсрол нь нийгмийн үйл явц учраас хүний цаашдын амьдралын бэлтгэл биш. Харин боловсрол бол амьдрал өөрөө юм. Тиймээс суралцагчид харилцан бие биедээ тасралтгүй нөлөөлөх замаар юу сурсан бэ? гэдэг нь боловсролын хамгийн чухал асуудал”. Энэ утгаар боловсрол бол судалгаа мөн.

Боловсрол нь заавал хэн нэгнээр заалгаж сурдаг зүйл биш. Суралцагч асуудлыг өөрөө хайж олоод, өөрийн болгож байж мэдлэг болно. Чиний мэдлэг бол чиний өмч, чиний бүтээгдэхүүн тул түүнийг өөрөө өөртөө өөрөө бий болгох хэрэгтэй. Ер нь хүүхэд биеэ дааж, бүтээлч хандаж сурч байж амжилттай суралцдаг.

Түүнчлэн боловсрол бол тасралтгүй үйл явц юм. Учир нь бидний амьдран буй дэлхий ертөнцөд өөрчлөлтүүд байнга явагддаг. Энэ өөрчлөлтүүд хүнээс ухаалаг шийдлийг шаардаж байдаг. Тиймээс оюун ухаан бол хүний хамгийн чухал хэрэгсэл юм. Оюун ухаан нь хүний биеийн эрхтнүүдийн нэгэн адил тодорхой үүрэг хүлээнэ. Өөр өөр нөхцөл байдалд тухайн субъектийн дасан зохицох гол хэрэгсэл болж байдгаараа онцлогтой.

Бид оюун ухааныхаа ачаар л аливаа нөхцөлд зохицож, цаашлаад нөхцөлийг даван туулах бололцоотой болдог. Ертөнц хүнийг шинэ шинэ нөхцөл байдалд оруулахаас гадна бид нэг нэгнээ тийм нөхцөлд оруулдаг. Тиймээс хүн өөрт хамаатай бүх зүйлд нэг тогтсон үзэл бодлоор хандаж болохгүй. Шинэ нөхцөл үүсэхэд шинэ хандлага хэрэгтэй. Энэ шинэ хандлага бол тухайн нөхцөлд юу ашиг өгч байна?, юу хэрэглэгдэж ашиглагдаж байна вэ? гэдгээс шууд хамаарна. Өөрөөр хэлбэл ашиг өгч, хэрэглэгдэж байгаа зүйл нь тухайн нөхцөлийг шийдэх, давах гол хүчин зүйл мөн.

“Хүнд эрх чөлөө өгөхийн зэрэгцээ үйл ажиллагаанд нь тохирсон хариуцлага үүрүүлж, улмаар энэ байдлаас гарахын тулд иргэн нь бие даан сэтгэж, асуудлыг шийдэх чадвартай байхыг “Ардчилсан нийгэм” шаарддаг”⁷ хэмээн Ж.Дьюи үздэг. Түүний үзлээр, “Ардчилал бол хүний нийгмийн хамгийн тогтвортой, нэгдмэл хэлбэрийг бий болгодог. Энэ нийгэмд хэн ч гэсэн санаачлага гаргах боломжтой. Санаачлагыг олонх баталгаажуулдаг. Ардчиллын мөн чанар бол засаглалын хэлбэрээр илэрдэггүй, харин иргэнд олгож буй боломжуудаар тодорхойлогддог. Ийм нийгэмд хүн бүр эрх чөлөөтэй учир шинэ зүйл бүтээх бололцоотой. Тиймээс иргэн нь өөрийн би-г хөгжүүлэхийн тулд тасралтгүй үйл ажиллагаа явуулж байдаг.

Тэгвэл ардчилсан нийгэмд боловсролыг хэрхэн олгох вэ? Ардчилал бэхжин хөгжих хамгийн чухал хүчин зүйл бол сургууль, сургуулийн тогтолцоо. Тиймээс ардчилсан нийгмийн хамгийн чухал институт бол сургууль мөн. Сургууль нь хүүхдийг бүхний эхлэх цэг, төв, бас төгсгөл нь байх ёстой хэмээн анхны “лаборатори сургууль”-ийг

⁶Н.Бэгз нар.2012. “Боловсролын философи” УБ., 184 дахь тал

⁷Dewey.J. Education as Politics The New Republic, Vol 32

байгуулан, түүнийгээ залуу үед боловсрол олгохын зэрэгцээ ардчилалд сургах гол орчин болгосон байдаг. Мөн дээд боловсролыг олгогч өөрөө судалгааны байгууллага байх ёстой. Ингэснээрээ илүү чадварлаг мэргэжилтэн бэлтгэж чадна гэсэн байдаг.

Иргэн хүн өөрчлөгдөн буй энэ нийгмийнхээ олон өөр нөхцөлд шийдвэр гаргаж амьдардаг. Шийдвэр гаргана гэдэг нь “үйлдэнэ” гэсэн үг. Хүн бие даасан үйлдэл хийхийн тулд рефлексив сэтгэлгээтэй байх хэрэгтэй. Рефлексив сэтгэлгээ нь “тодорхой эрэмбэ дараалалтайгаар үндэслэлийг боловсруулдаг, үр дүнг чухалчилан үзэхийн зэрэгцээ өөртөө дүгнэлт хийдэг, субъектийн хувийн итгэл үнэмшил ба тухайн баримтын мэдээллийг хамтад нь авч үздэг, асуудлыг олон талаас нь авч үздэг сэтгэлгээ мөн”⁸ хэмээн тэрээр үзжээ.

Энэ утгаараа рефлексив сэтгэлгээ нь асуудалт нөхцөлийг шийдэх хамгийн оновчтой гарцыг тодорхойлдог. Хүн амьдрах явцдаа тасралтгүй асуудалт нөхцөлтэй тулгарч, түүнийг даван туулах шийдвэрийг гаргаж байдаг. Шийдвэр ямагт нэг хувилбартай байдаггүй тул түүнээс оновчтойг сонгох нь чухал байдаг. Нэг шийдвэр өөр бусад асуудалт нөхцөлийг үүсгэж байдаг учир рефлексив сэтгэлгээг хөгжүүлэх тухай асуудал чухлаар тавигддаг. Рефлексив сэтгэлгээ бол хүний сэтгэхүйн хамгийн их ашиг өгдөг илрэл юм. Тийм ч учраас “асуудлыг шийдэхэд хамгийн тууштай, идэвхтэй шинжтэй”⁹ байдаг.

Түүний философийн өөр нэг гол ойлголт бол туршлага хэмээх ойлголт юм. Туршлага бол ухамсар бус, харин түүх замнал. Энгийн хүний туршлага олж авдаг үндсэн хөрс суурь бол бүдүүлэг харанхуй, аливааг танин мэдээгүй байдал юм. Өөрөөр хэлбэл, тодорхойгүй нөхцөл байдал бол туршлагын хөрс юм.

Түүнээс өмнөх үеийн философичид ч боловсролд туршлагын ач холбогдлын талаар авч үзсэн байдаг. Тухайлбал, Мишель Монтень “Туршлага” хэмээх зохиолдоо: “Хүүхэд аливаа үнэнийг баталгаатай эсэхийг шалгаж сураагүй байхад нь түүнд бэлэн үнэнийг тулгаж байна. Гэтэл бусдын заавраар, эсвэл хэн нэгний нэр хүндэд итгээд үнэнийг танин мэдэж болохгүй шүү дээ. Тиймээс хүнийг бие даан юмс, үзэгдлийг ажиглаж, үүнийхээ үндсэн дээр эргэцүүлэн бодох, харьцуулах, үнэлэх, ярьж сурахад нь туслах хэрэгтэй. Сурсан зүйл, бодит байдал хоёроос дадал туршлага бий болно. Харин дадал туршлага бол ур чадварын эх үндэс” хэмээн чухалчилсан байдаг.

Тэрээр хүний туршлага олж авах хамгийн чухал газар бол “сургууль”. Гэвч уламжлалт сургуулиуд энэ үүргээ гүйцэтгэж чадахгүй байна хэмээн шүүмжилсэн байдаг.

Тэрээр “Туршлага ба боловсрол” бүтээлдээ энэ тухай нэлээд дэлгэрэнгүй авч үзжээ. Уг бүтээлд тэрбээр уламжлалт ба дэвшилтэт боловсролын үзэл баримтлалыг задлан шинжлэхдээ уламжлалт сургалтын үндсэн дутагдлыг дараах байдлаар тодорхойлжээ¹⁰. Үүнд:

- Идэвхгүйбайдал

Хүүхэд бол идэвхтэй эхлэл. Тэрээр өөрийн оюун ухаан болон бие бялдарынхаа тусламжтайгаар аливааг танин мэдэж байдаг. Гэтэл уламжлалт сургуульд түүнийг чимээгүй, томоотой суулгаж, хэрэглэгддэггүй олон тооны материалаар дарж байдаг нь түүний төрөлх чанартай нь зөрчилдөж байдаг. Улмаар хүүхэд үхмэл, идэвхгүй нэгэн болдог. Ийм иргэн ардчилалд хэрэггүй. Ардчилалд өөрийн асуудлыг өөрөө шийддэг иргэн л хэрэгтэй.

- Хүүхдийгмеханикаарудирдах

Багш бүхний төв байдаг. Багшийн заавраар хүүхдүүд зөвхөн дууриах, цээжлэх үйлдэл хийнэ. Багш д сэтгэн бодохоос биш хүүхдэд тийм шаардлага гарахгүй. Багшийн хэлснийг

⁸Dewey, J.1997“How We Think”, New York: Dover Publications. p.2-3

⁹Dewey, J.1997“How We Think”, New York: Dover Publications. p.6

¹⁰Dewey, J.1997“Experience And Education”, New York, бүтээлийн 1 ба 2-р бүлэгт

цээжлэх нь гол гэж үзнэ. Хүүхдэд тухайн хичээлээр юу хийхээ сонгох эрх байхгүй. Суралцагчид ямар хэрэгцээ байгааг тооцож үздэггүй. Түүний сонирхолыг харгалздаггүй.

- Арга хэрэгсэл, хөтөлбөрийн өрөөсгөл шинж

Томчуудын хэлээр бичигдсэн, шууд үр дүнг нь тоочин үзүүлсэн сурах бичиг, аль болох олон төрлийн сургалтын хөтөлбөрийг үүнд хамааруулан үзнэ.

Өөрөөр хэлбэл, “Уламжлалт сургалт”-ын судлагдахуун нь голчилон тухайн соёлын өв уламжлалд түшсэн шинжтэй байхад “шинэ боловсрол” нь өөрчлөгдөн буй нийгэмд тухайн суралцагчийг гайхшралд оруулсан, тулгамдсан асуудлыг нь шийдэхэд илүүтэй чиглэсэн байдаг. Энэ нь эдгээр хоёр үзэл баримтлалын дутагдал болж байдаг.

Тиймээс бид дээрх хоёр үндсэн зарчмыг хэрэглэж, хэрэгжүүлэхээсээ өмнө илүү хянамгай байж философийн туршлагад хандах хэрэгтэй. Философийн туршлага нь боловсрол-ыг олон талаас нь авч үзсэн байдаг. Бид тэдгээрээс шинэ нөхцөлд аль нь илүү хэрэглэгдэж, ашиглагдаж болохоор байна, түүнийг гол үндэслэл болгон сонгох хэрэгтэй.

Өөрөөр хэлбэл, философийн бүх ойлголт үзэл санаа бол дээрх нөхцлийг даван туулахдаа шууд татан ашиглаж болон бэлэн “хэрэгсэл” юм. Мэдлэгийг нэгэн том хайрцагт бүрэн багтсан байна гэж үзвэл, хүн төрөлхтөн өөрт хэрэгтэй багажаа авч хэрэглэж, амжилтанд хүрч байх хэрэгтэй. Харин аливаа мэдлэгийн үнэ цэнэ, ач холбогдол нь амьдралд хэрэглэгдэж, практикт хэрхэн үр өгөөжөө өгч байгаагаар тодорхойлогддог.

Прагматист Ж.Дьюи “Үнэн бол туйлын зүйл хэдий ч үнэнийг илэрхийлэгч субъект өөрөө хувирамтгай учир тухайн нөхцөлд хэрэгтэйг үндэслэлийг сонгох нь гол асуудал. Үнэн бол бодит байдалтайгаа тохирч байх эсвэл прагтик дээр шалгагдах зүйл ч биш, харин тодорхой ашиг өгөх гол шинжтэй байх ёстой. Хүнийг амжилтанд хүргэж, орлого олоход ашиглагдаж байгаа тэр зүйл бол “үнэн” мөн.

Үнэний шалгуур бол ашгаа өгч буй байдлаар хэмжигддэг. Юу ашиг өгч байна вэ? гэдгийг хүний оюун ухаан тодорхойлж байдаг. Хүний мэдлэг тодорхой итгэл үнэмшлийн цогц төдийгүй тухайн хүнийг үр дүнд хүргэх гол арга мөн. Нөгөө талаас “Суралцах үйл явц нь түүх замнал ба нийгмийн нөхцөл хоёрын динамик харилцаанд байдаг”. Суралцагч мэдлэгийг “судалгаа”-аар олж авдаг гэсэн алдарт санаагаа дэвшүүлэн тавьжээ.

Түүний дэвшүүлсэн мэдлэг хэрхэн бий болдог тухай үзэл нь “боловсрол бол судалгаа мөн” гэсэн үндэслэлийг батлаж байдаг. Өөрөөр хэлбэл сэтгэхүйн үндсэн үйл нь эргэлзээнээс бишрэлд хүрэх шилжилт мөн бөгөөд үүнийг “судалгаа гэж нэрлэсэн байна. Сэтгэхүйн зорилго нь “шийдвэрлээгүй” буюу тодорхойгүй нөхцөл байдлыг “шийдвэрлэсэн” буюу тодорхой нөхцөл болгож хувиргах явдал юм.

Мэдлэг бий болох нь	Ж.Дьюигийн тайлбар
1.Тодорхойгүй нөхцөл байдал /асуудал/	Тодорхойгүй нөхцөл байдал хүнд байнга тулгарна. Нийгэм өөрчлөгдөхийн хирээр хүн олон нөхцөл дунд амьдардаг.
2.Таамаглалууд дэвшүүлэх	Сэтгэхүйдээ нөхцөл байдлыг шүүн тунгаах замаар таамаглалуудыг нэрлэнэ.
Үндэслэгээтэй эргэцүүлэл боловсруулах	Рефлексив сэтгэлгээ таамаглалуудыг тодорхой үндэслэгээгээр баталгаажуулна. Эндээсээ оновчтой таамаглалыг сонгоно. Өөрөөр хэлбэл “судалгаа” хийнэ.
3.Таамаглалуудыг туршлагаар шалгах	Тухайн асуудлыг шийдэж байсан өмнөх түүх замнал ба одоогийн нийгмийн нөхцөл хоёрын харгалзан үзнэ.
4.Шийдвэр /мэдлэг/	Хангалттай үндэслэгээтэй гэж үзсэн тул бишрэлд хүрнэ. Эргэлзээнээс бишрэлд шилжснээр мэдлэг бий болдог.

Ж.Дьюигийн үзлийг орчин үед М.Липман дараах байдлаар хөгжүүлжээ.

Мэдлэг бий болох нь	М.Липманы тайлбар
1.Текст	Асуудал бол текстээр илэрхийлэгддэг. Тиймээс текст бол асуудлыг томъёолох гол хэрэгсэл басхүү загвар мөн .
2.Асуудлыг томъёолох Таамаглал зохиох	Диалог хийх замаар асуудлыг томъёолно. Асуудлыг үр дүнтэй томъёолох, улмаар таамаг зохиох хамгийн тохиромжтой хэлбэр бол “судлаачдын хамтлаг”-аар ажиллах явдал юм.
3.Бодомж боловсруулах	Хүний танин мэдэх, судлах, дүгнэх гэх мэт ер нь сэтгэхүйн хийж болох бүх үйлдэл хэлээр илрэхдээ бодомж хэлбэртэй болно. Бодомж олон янз байна. Тухайн асуудлыг тодорхойлсон бодомжуудыг боловсруулна.
4.Шалгууртай ажиллах -Оновчгүй таамаглалыг орхих	Бодомжийг рефлексив сэтгэлгээ /шүүмжлэл+бүтээлч сэтгэлгээ/ өөрийн шалгууруудаар шалгаж, оновчгүйгээс татгалзана.
5.Сайн бодомж - Шийдвэр	Эрэл хайгуулын үр дүнд бий болсон баталгаа, нотолгоог сайн бодомж гэж нэрлэдэг. Иймээс “Сайн бодомж бол тунгаан эргэцүүлсэн, рефлексжсэн, шүүмжлэлт бүтээлч ажлын үр дүн юм” ¹¹ .
6.Пострефлексив нөхцөл -Шинэ хандлагуудыг нээх	Мэдлэгээ ашиглаж, асуудлыг шийднэ. Өөрөөр хэлбэл шинэ нөхцөлийг даван туулах аргатай болно.

Ийнхүү Ж.Дьюигийн философи дахь боловсролын тухай прагматик үзэл нь орчин үеийн боловсролын онолын суурь үзэл зарчим болж байна. Энэ үзлийн үүднээс авч үзвэл, боловсролын гол хүчин зүйл нь туршлага байх ёстой, боловсролыг олгохдоо суралцагчийн хувийн хэрэгцээ сонирхолтой нягт уялдуулах хэрэгтэй өөрөөр хэлбэл сурах сонирхол нь их байх ёстой. Боловсролын гол зорилго бол хүүхэд өөрийн гэсэн ертөцийг үзэх үзэлтэй, итгэл үнэмшилтэй болж, түүнийгээ хамгаалж чаддаг болох явдал юм.

Хүний амьдралын агшин мөч бүр өөр өөрийнхөөрөө дахин давтагдашгүй байдаг. Тиймээс ямарваа нэг ерөнхийлсөн онол, сургаал бол үндсэндээ харьцангуй чанартай юм. Харин хүн өөрийн ажиглалт, судалгаанд тулгуурлан гаргаж ирсэн онол бол чухал бөгөөд амьдралд илүү их хэрэг болдог. Амьдралдаа янз бүрийн бэрхшээлийг даван туулсан хүн арвин туршлага хуримтлуулсан байдаг. Ингэж амьдралын туршлага олж авах явцдаа мэдлэг эзэмших үйл явц бол жинхэнэ боловсрол юм.

Ж.Дьюи зөвхөн онол боловсруулагч байсангүй, харин амьдралынхаа туршид бүтээн байгуулагч, хэрэгжүүлэгч байсан. Тиймээс ч түүний байгуулсан сургуулиуд АНУ-д хамгийн нөлөө бүхий бөгөөд орчин үед түүний боловсруулсан зарчмуудыг боловсролын практикт хэрэгжүүлсэн улс орны тоо нэмэгдсээр байна.

Сүүлийн жилүүдэд ч манай улсын боловсролын суурь зарчимуудад Ж.Дьюигийн боловсруулсан прагматик философийн хандлага илүү чухлаар яригдаж байна. Ерөнхий боловсролын болон дээд боловсролын хүрээнд Ж.Дьюигийн анх бий болгосон дараах үзэл, зарчмууд манай улсын амьдралд ч бодитойгоор хэрэгжиж эхлээд байна. Үүнд:

-Лаборатори сургууль:2010 оноос эхлэн Бага дунд сургуулийн сургалтын хөтөлбөрийг Кембрижийн боловсролын хөтөлбөртэй уялдуулан дэлхийн стандартад нийцсэн сургалтыг хос хэл дээр явуулж байна. Энэ ажлын хүрээнд төрийн болон хувийн хэвшлийн 30 лаборатори сургууль байгуулагджээ. Эдгээр сургуульд суралцагчид нь хамтын судалгаа, эмпирик туршилтанд суурилан хичээлээ үздэгээрээ онцлогтой. Улмаар манай улс 2017 он гэхэд олон улсын стандартад бүрэн шилжих юм байна.

-Судалгааны их сургууль: 2013 оны эхнээс Боловсрол, Шинжлэх Ухааны Яамнаас санаачлан “Судалгааны их сургуулийн тогтолцоог бүрдүүлэх нь” асуудал ба шийдэл”¹¹ сэдэвт нээлттэй цуврал хэлэлцүүлэг, ярилцлагыг зохион байгуулсан. Хэлэлцүүлгийн дүнд

¹¹ <http://www.meds.gov.mn>

“Монголын их сургуулиудын хөгжил зогсонги байдалд орсон нь тэдгээрийн бүтэц, зохион байгуулалт хуучинсаг байгаатай холбоотой бөгөөд судалгааны их сургуулийн тогтолцоог бүрдүүлэхэд сөргөөр нөлөөлж байна. Мөн нийгмийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн цөөн тооны хөтөлбөрөөр элсэлт авдаг болох нь чухал” гэж үзжээ. /Дээд боловсролын шинэчлэл төсөл/

Ийнхүү Монголын төрийн өмчийн их сургуулиуд /МУИС, ШУТИС, ХААИС, БХИС зэрэг/ цаашдын хөгжлийн төлөвлөгөөндөө “Сургалтын их сургуулиас судалгааны их сургууль”-д шилжинэ гэсэн томоохон зорилгыг тусгаж, анхны алхмуудыг хийгээд байгаа нь боловсролын философи дахь прагматик үзэлд суурилж байна.

Summary

In all likelihood, Dewey's most enduring influence is in field of education. Believing in the unity of theory and practice, Dewey not only wrote on the subject, but for a time participated. Dewey's theory is that experience arises from the interaction of two principles - continuity and interaction

Science represents the formation of the cognitive factors in experience. An experience-based model of education implies students learning new material must find a way to ground unfamiliar concepts and ideas within the scope of ordinary life-experience.

Consequently, represent the best concise statement on education be the most important educational theorist of the twentieth century.

НОМ ЗҮЙ

1. Dewey, J. Education as Politics The New Republic, Vol 32
2. Dewey, J. “How We Think”, New York: Dover Publications., 1997
3. Dewey, J. “Experience And Education”, New York., 1997
4. Н.Бэгз нар. “Боловсролын философи”. УБ., 2012
5. Ц.Гомбосүрэн. “Философи сурах бичиг” УБ., 2012
6. Р.Дарьхүү. Ж.Каламхас. “Монгол дахь боловсролын философи – Монголын философичдын 6-р симпозиум”. УБ., 2014
7. Ж.Каламхас. “Сэтгэл зүйн талаарх Ж.Дьюигийн үзэл санаанаас – “Философи, шашин судлал” сэтгүүл. УБ., 2013 №15/391/
8. Г.Уянга. “Философийн боловсрол хүүхдийн рефлексив сэтгэхүйг хөгжүүлэх арга болох тухай М.Липманы үзэл баримтлал”. /Философийн магистрийн зэрэг горилсон бүтээл/. УБ., 2011
9. Хүүхдэд зориулсан философи. Орч. Ж.Отгонбаяр, Т.Нэмэхжаргал, УБ., 2005